

Keywords: *task going near studies, forms and methods of studies, educational process in an university, preparation of teacher.*

УДК 37.022

Стешенко В. В.

ФОРМУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКІЛ У ПРОЦЕСІ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ В НАУКОВИХ ПОГЛЯДАХ В. К. СИДОРЕНКА

Розкрито систему поглядів Віктора Костянтиновича Сидоренка на проблему формування в учнів 5-9 класів технологічної культури засобами навчальної програми з трудового навчання. Визначено вихідні положення, які були використані вченим для побудови змісту трудового навчання, та особливості їх проявлення в навчальній програмі 2012 року.

Ключові слова: *погляди В. К. Сидоренка, технологічна культура, зміст трудового навчання.*

У період становлення нових економічних відношень не тільки в нашій країні, а й усьому світі, та запровадження особистісно-орієнтованої парадигми в освітні процеси проблема визначення відповідного змісту трудового навчання набула надзвичайно гострої актуальності. В останні десятиліття зусилля багатьох учених і практиків були зосереджені на пошуках шляхів приведення змісту трудового навчання до нових соціально-економічних умов. Для цього ними використовувалися різні підходи, одним з яких є культурологічний. Щодо цього підходу заслуговують на увагу науковців погляди одного з провідних спеціалістів у галузі трудового навчання, член-кореспондента НАПН України, доктора педагогічних наук, професора Віктора Костянтиновича Сидоренка (1953-2013). Саме він протягом останніх 15 років докладав значних зусиль до пошуку ефективної моделі формування технологічної культури в учнів у процесі трудове виховання.

Розробка проблеми формування технологічної культури в учнів загальноосвітніх шкіл у процесі трудового навчання ґрунтується на загальному філософському її розумінні. Дослідженню загальних проблем культури присвячені праці таких видатних філософів, як Н. Злобін, М. Бердяєв, М. Каган, Д. Ліхачов, Е. Маркарян, Н. Тарасенко та ін. В їх доробках культура розглядається як сукупність різноманітних проявів людської діяльності, а технологічний спосіб освоєння людиною сучасного світу визначається як одна з форм культури – технологічної. Дослідженню процесів формування технологічної культури учнів загальноосвітніх шкіл присвячені праці П. Атутова, А. Барцеля, В. Симоненка, М. Ретивих, О. Шевнюка та інших учених-педагогів. Різні питання запровадження технологічної культури в зміст трудового навчання розкриті в роботах О. Авраменка, В. Борисова, О. Коберника, С. Ткачука, А. Терещука та ін. Наукове обґрунтування проблема формування в учнів 5-9 класів технологічної культури засобами навчальної програми з трудового навчання зміст знайшла в роботах В. Сидоренка. Це й обумовило вибір теми та постановку мети даної статті.

Мета статті – розкрити систему поглядів В. Сидоренка на проблему формування в учнів 5-9 класів технологічної культури засобами навчальної програми з трудового навчання.

Аналіз творчого доробку В. Сидоренка засвідчив, що до розробки проблеми формування в учнів загальноосвітніх шкіл технологічної культури вченого спонукала необхідність докорінної зміни орієнтирів визначення змісту трудового навчання та пошуку підходів до його організації на оновленій основі у загальноосвітній школі. Він один із

перших науковців-технологів усвідомив, що існуюча в Україні наприкінці минулого століття система трудового навчання вичерпала свої можливості. Результатом чого, на його думку виявилось зневажливе ставлення як учнів та їх батьків, так і спеціалістів й науковців до шкільного навчального предмета трудове навчання. Цю проблему він неодноразово порушував і на сторінках освітянської преси (див. фаховий журнал “Трудова підготовка в сучасній школі”), і на чисельних науково-практичних конференціях, і на семінарах тощо. В результаті все це сприяло визначенню вченим основного напрямку запровадження технологічної культури до змісту технологічної освіти, яким стала модернізація змісту та процесу вивчення трудового навчання на основі особистісно-орієнтованого підходу за допомогою методу проектів.

Вихідними у розумінні технологічної культури для вченого були наступні положення [3]. По-перше, вслід за М. Бердяєвим поняття культури він трактував не як ідеологію, економіку або політику, а як евристичний засіб пізнання світу, і погоджувався з Д. Лихачовим щодо її складових, якими є релігія, наука, освіта та моральні норми поведінки людей і держави. Саме ж поняття “культура” вчений розглядав як сукупність усіх видів перетворювальної діяльності людини й суспільства та її результатів.

По-друге, разом із П. Атутовим і В. Симоненком та іншими спеціалістами в галузі трудового навчання В. Сидоренко визнавав, що технологічна культура є четвертим етапом універсальної культури, який визначає пріоритет способу над результатом діяльності, зважаючи на її соціальні, економічні, психологічні, естетичні та інші фактори. При чому, технологічну культуру вчений розглядав у соціально-культурному розрізі, відповідно до якого вона може характеризувати сучасну історичну епоху, сучасне технологічне суспільство, рівень розвитку наукових знань, технічних засобів і різних видів технологій матеріального та духовного виробництва, зміст суспільного життя й перетворювальної діяльності людей, зразків поведінки, мислення та світогляду: “Технологічна культура – створене самою людиною сучасне штучне середовище існування й самореалізації, джерело регулювання соціальної взаємодії та поведінки з людьми і природою” – відзначав дослідник [3].

У вузькому плані технологічну культуру В. Сидоренко визначав як рівень оволодіння людиною формами, способами професійної, соціокультурної діяльності та свідомого підпорядкування ціннісним соціокультурним пріоритетам; як рівень оволодіння загальними формами реалізації мистецтва планування, прогнозування, творення, виконання й оформлення виробів. При чому, її роль вчений бачив подвійною: з одного боку, на його думку, технологічна культура забезпечує наявність у людини системи технологічних знань, умінь і технологічно важливих якостей, а з іншого – сприяє формуванню певних технологічних поглядів на світ і проявлялася в технічному світогляді особистості. В основі такого погляду вченого була система, що включала поєднання біосфери, техносфери та ноосфери. В центр такої системи він, услід за провідними вченими філософами та педагогами, поміщав людину, яка своїм розумом свідомо підтримує рівновагу в світі.

По-третє, значення процесу оволодіння технологічною культурою В. Сидоренко вбачав у тому, що тільки завдяки їй людина набуває потрібних суспільству знань і вмінь з перетворювальної діяльності та розвиває необхідні особистісні якості. При цьому, провідну роль він відводив естетиці та дизайну, які сприяють вихованню адекватного ставлення людини до процесу й результату перетворювальної діяльності. Дослідник був свідомий того, що кожна людина є суб’єктом художньо-технологічного сприйняття світу. “Засвоєння комплексу дизайнерських знань, умінь і якостей, – відзначав учений, – є необхідною умовою всебічного розвитку особистості та її життєдіяльності в умовах технологічного середовища” [3]. У цьому В. Сидоренко вбачав і великий виховний вплив технологічної культури.

По-четверте, необхідність формування технологічної культури учнів у процесі трудового навчання на думку вченого полягала в тому, що сучасний технологічний

розвиток суспільства впливає не тільки на природу, суспільство та людину, а й викликає часом непоправні та навіть трагічні наслідки для існування усього людства. Вчений підкреслював: “В подібній технологічній реальності загострюється етична проблема відповідальності людини за свої дії в технологічних ситуаціях і відносинах, коли багато чого залежить від його моральності та розумності. Відчуття та усвідомлення відповідальності визначають розвиток технології, виступаючи їх найважливішим стимулом” [4]. І відповідно до цього відчуття та усвідомлення відповідальності він вказував на нагальну потребу формування технологічної культури у підростаючих громадян, які мають згодом взяти всю відповідальність за збереження та розвиток цивілізації на себе, та які мають для цього навчитися обрати оптимальну лінію поведінки, передбачати як ближні, так і віддалені наслідки своєї діяльності.

По-п'яте, практичне оволодіння учнями основами технологічної культури В. Сидоренко вбачав у засвоєнні ними закономірностями перетворювальної діяльності, оволодінні безпечними та гуманними способами й засобами праці в процесі вивчення предметів самостійної освітньої галузі “Технології”, яка є та має бути в структурі загальної середньої освіти. Адже, як справедливо відзначав учений, тільки ця галузь покликана й може забезпечити формування в таких складових технологічної культури, як культура праці, практичні знання та вміння щодо застосування, отримання або перетворення об'єктів природного, штучного чи соціального середовища, чого не забезпечує жодний інший напрям загальної середньої освіти.

По-шосте, результатом формування технологічної культури він визначав володіння учнями знаннями про техносферу та навичками самостійного критичного мислення, самоаналізу, самовдосконалення й раціонального розв'язання проблем за допомогою сучасних технологій, що може забезпечити розвиток у них здатності генерувати нові ідеї, творчо мислити, грамотно працювати з інформацією та інформаційними системами, усвідомлювати відповідальність перед суспільством і окремими людьми за наслідки впровадження своїх проектів у майбутньому [3]. При цьому він підкреслював, що маючи гносеологічні наслідки, саме технологічна культура має визначати мету та завдання освіти підростаючого покоління.

Відповідно, всі ці положення були покладені В. Сидоренком у основу змісту оновленого трудового навчання учнів 5-9 класів [2] і ін. Так, запровадження в основу навчальної програми з трудового навчання 2005 року методу проектів стало результатом творчих пошуків В. Сидоренка як науковця та як громадського діяча. Це був хоч і проміжний результат, але вагомий. Адже, незважаючи на недоліки, включення до змісту трудового навчання процесів проектування дійсно сприяло збагаченню його змісту та розвитку в учнів творчих здібностей, а також дозволило створити умови, як влучно сказав учений, “... для формування в них продуктивної уяви – мисленого творення образу об'єкту пізнання на основі перетворення власного досвіду та інтеграції отриманих раніше знань” [3].

Недоліками навчальної програми 2005 року, на які вчений зразу ж звернув увагу, виявилися наступні моменти: по-перше, запроваджений у зміст навчання метод проектів переріс у систему і став визначати спосіб побудови всього навчального процесу з предмета; по-друге, накладення нових ідей на “старий” традиційний зміст навчальної програми з трудового навчання не тільки сприяло перевищенню відведених на його засвоєння термінів, а й не забезпечувало логіки самого навчального предмета; по третє, наявність недостатньо підготовленого та належно обґрунтованого наукового супроводу та методичного забезпечення реалізації методу проектів не забезпечило розуміння новацій учителями та підтримку ними нових програм.

Усунення цих недоліків вдалося досягти вченому в навчальній програмі 2012 року. За висловом науковця ця програма “ще більш” сприяла формуванню технологічної культури в учнів, адже головна її мета була визначена більш конкретно, відповідно до другої ієрархічної сходинки освіти [1; 5], та полягала у формуванні технологічно освіченої

особистості, підготовленої до самостійного життя й активної перетворювальної діяльності в умовах сучасного високотехнологічного, інформаційного суспільства. І незважаючи на чітко виражену прикладну спрямованість така навчальна програма дала можливість ефективно формувати в учнів основи технологічної культури, що забезпечувалося через такі змістові лінії, як культура праці, дизайн, екологічна, економічна, підприємницька, а також культура людських відносин.

Головна відмінність цієї програми від усіх інших, на думку самого вченого, полягала в тому, що зміст оновленого трудового навчання набув спрямованості на:

- засвоєння учнями знань і формування вмінь, необхідних для забезпечення якості власного життя, тобто всього того, що може знадобитися особистості в повсякденності;
- підвищення їх інтересу діяльністю, в процесі якої народжуються цікаві та корисні речі, що виготовляються власними руками;
- залученню учнів до предметно-перетворювальної діяльності, яка передбачає широке використання в навчальному процесі простих і доступних матеріалів;
- формування в них умінь і навичок з ручної обробки простих матеріалів;
- розширення загального та політехнічного кругозору учнів, виховання в них свідомого ставлення до праці та формування правильного уявлення про навколишню дійсність;
- активну пізнавальну та мисленнєву діяльність та на розумовий розвиток;
- ефективний розвиток організму, що сприяє вдосконаленню координації рухів та інших сенсомоторних якостей особистості;
- ознайомлення учнів з доступними для їх розуміння професіями та створення для них першої сходитки щодо вибору майбутньої професії.
- залучення до фантазування, що веде “у дивну країну, де пізнається та переживається одне із самих чудових почуттів – радість творіння”;
- широку соціалізацію особистості в умовах інтенсивного розвитку інформаційного суспільства.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Таким чином, сутність підходу В. Сидоренка до формування в учнів технологічної культури ґрунтувалася на загально філософському трактуванні поняття “культура”. Тому, оволодіння в процесі трудового навчання сучасною технологією в широкому філософському розумінні вченого означає необхідність вироблення в учнів правильного, справді культурного відношення до неї не тільки як до способу перетворення навколишнього світу з метою задоволення різних потреб людини, а як до способу виживання людства, використання новітніх і традиційних технологічних досягнень з позиції здорового сенсу. При чому, таке володіння способами перетворювальної діяльності стає одночасно й показником розвитку культурного рівня особистості. І навчальна програма з трудового навчання 2012 року, створена групою вчених під керівництвом В. Сидоренка для учнів 5-9 класів, більшим чи меншим чином забезпечує можливість формування в них технологічної культури.

Перспективи подальших пошуків полягають у розвитку та вдосконаленні започаткованого В. Сидоренком підходу до формування технологічної культури учнів загальноосвітніх шкіл у процесі трудового навчання.

Використана література:

1. Гершунський Б. С. философия образования для XXI века / Б. С. Гершунський. – М. : Совершенство, 1998. – 608 с.
2. Навчальна програма з трудового навчання для загальноосвітніх навчальних закладів. 5-9 класи // Трудова підготовка в сучасній школі. – 2012. – № 9. – С. 2-28.
3. Сидоренко В. К. Технологічна культура – важлива професійна якість учителя трудового навчання / В. К. Сидоренко // Трудова підготовка в сучасній школі. – 2013. – № 2. – С. 2-8.
4. Сидоренко В. К. Трудове навчання в загальноосвітній школі як основа формування технологічної

- культури учнів / В. К. Сидоренко, В. В. Стешенко // Гуманізація навчально-виховного процесу : збірник наукових праць / за заг. ред. В. І. Сипченка та В. В. Стешенка. – Спецвип. 14. – Слов'янськ : ДДПУ, 2014. – С. 146-153.
5. *Ткачук С. І.* Підготовка майбутнього вчителя трудового навчання до формування в учнів технологічної культури : монографія / С. І. Ткачук. – Умань : Видавець “Сочінський”, 2011. – 392 с.

References:

1. *Gershunskiy B. S.* filosofiya obrazovaniya dlya XXI veka / B. S. Gershunskiy. – М. : Sovershenstvo, 1998. – 608 s.
2. Navchalna prohrama z trudovoho navchannia dlia zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv. 5-9 klasy // Trudova pidhotovka v suchasni shkoli. – 2012. – № 9. – S. 2-28.
3. *Sydorenko V. K.* Tekhnolohichna kultura – vazhlyva profesiina yakist uchytelia trudovoho navchannia / V. K. Sydorenko // Trudova pidhotovka v suchasni shkoli. – 2013. – № 2. – S. 2-8.
4. *Sydorenko V. K.* Trudove navchannia v zahalnoosvitni shkoli yak osnova formuvannia tekhnolohichnoi kultury uchniv / V. K. Sydorenko, V. V. Steshenko // Humanizatsiia navchalno-vykhovnoho protsesu : zbirnyk naukovykh prats / Za zah. red. V. I. Sypchenka ta V. V. Steshenka. – Spetsvyp. 14. – Sloviansk : DDP, 2014. – S. 146-153.
5. *Tkachuk S. I.* Pidhotovka maibutnoho vchytelia trudovoho navchannia do formuvannia v uchniv tekhnolohichnoi kultury : monohrafiia / S. I. Tkachuk. – Uman : Vydavets “Sochinskyi”, 2011. – 392 s.

Стешенко В. В. *Формирование технологической культуры учеников общеобразовательных школ в процессе трудового обучения в научных взглядах В. К. Сидоренка.*

Раскрыто систему взглядов Виктора Константиновича Сидоренко на проблему формирования в учащихся 5-9 классов технологической культуры средствами учебной программы трудового обучения. Определены исходные положения, которые были использованы ученым для построения содержания трудового обучения, и особенности их проявления в учебной программе 2012 года.

Ключевые слова: *взгляды В. К. Сидоренко; технологическая культура; содержание трудового обучения.*

Steshenko V. V. *Forming of technological culture of students of general schools in the process of labour studies in the scientific looks of B. K. Sidorenko*

Discloses a system of views V. K. Sidorenko problem in forming pupils of 5-9 classes of technological culture means labor training curriculum. Defined assumptions that were used to build the content of scientists labor training and features of their manifestation in the curriculum in 2012.

Keywords: *views V. K. Sidorenko, technological culture, the content of labor training.*

УДК 378.22 : 377.3

Титаренко В. М.

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ: ПОЛІТЕХНІЧНИЙ АСПЕКТ

У статті розглядаються питання підготовки майбутнього вчителя трудового навчання, його політехнічний зміст і віхи історичного впровадження технологічної освіти, зокрема описано першу спробу вирішення питання про упровадження продуктивної праці у підготовку вчителів; розкрито чотири комплекси дисциплін їхнього змісту: суспільно-політичні; дисципліни, які вивчають школу і дитину; спецдисципліни і виробничо-краєзнавчої роботи (ознайомлення з економікою, технікою, культурою та побутом навколишнього навчального закладу району), значне місце займали дисципліни трудової політехнічної спрямованості. Зроблено спеціальний педагогічний аналіз політехнічної системи, яка виявляє в ній наявність усіх боків політехнічного змісту: ознайомлення з виробництвом в цілому (в теорії і на практиці), практичну трудову підготовку, участь у виробничій праці, включення у виробничі колективи і тим самим ознайомлення з організацією та економікою виробництва.

Ключові слова: *політехнічна підготовка, вчитель праці, зміст, навчальний план, політехнічний зміст, продуктивна праця, загальнотехнічні спеціальності.*